

Ο πάτριος νόμος της τιμής των νεκρών στους Επιτάφιους λόγους

(3η ομάδα)

Στην “Αντιγόνη” ο Κρέοντας διέταξε ο Πολυνείκης να μείνει άταφος, ενώ ο Ετεοκλής να ταφεί με όλες τις τιμές. Στη διάκριση αυτή όμως οι Αθηναίοι, που έβλεπαν την τραγωδία της “Αντιγόνης”, θα ήταν αντίθετοι, αφού θεωρούσαν ότι οι νεκροί μιας πόλης στον πόλεμο ανεξάρτητα αν ήταν νικητές ή ηττημένοι θα έπρεπε να θάβονται με όλες τις τιμές. Θα συμφωνούσαν δηλαδή με τη στάση της Αντιγόνης που προσπαθεί δυο φορές να θάψει τον Πολυνείκη. Και αυτό το διαπιστώνουμε από τους Επιταφίους λόγους του Θουκυδίδη, του Λυσία και του Δημοσθένη. Όλοι τους αναφέρουν την πατροπαράδοτη συνήθεια (τον *πάτριον νόμον*) που τηρούσαν οι Αθηναίοι να θάβουν πρώτα τους νεκρούς και μετά να τους τιμούν με λόγια, δηλαδή να επαινούν οι ρήτορες με τον επιτάφιο λόγο τους την αρετή και την ανδρεία των νεκρών.

Θουκυδίδης περιγράφει στον [Επιτάφιο](#) λόγο του Περικλή το πατροπαράδοτο έθιμο των Αθηναίων που έθαβαν τους νεκρούς του πολέμου στον Κεραμεικό. Αυτό δηλώνει τη μεγάλη σημασία που έδιναν σε αυτό το γεγονός, αφού στην τελετή έπαιρναν μέρος όλοι και οι Αθηναίοι και οι ξένοι. Μετά το τέλος της ταφής, που ακολουθούσε αρκετά στάδια μιλούσε και ένα επιφανές πολιτικός, όπως είναι ο Περικλής. Με την περιγραφή του Θουκυδίδη διαπιστώνουμε ότι ο Κρέοντας στην Αντιγόνη με το να αφήσει άταφο τον πολεμιστή Πολυνείκη διέπραττε μια ιεροσυλία, αν και κατηγορεί τον Πολυνείκη ότι αυτός ήταν ιερόσυλος (τραγική ειρωνεία). Επίσης οι θεατές που την εποχή του Σοφοκλή

έβλεπαν την Αντιγόνη θα αισθάνονταν αποστροφή στην απόφαση αυτή του Κρέοντα, επειδή θα έβλεπαν ότι εδώ παραβιάζεται ένα έθιμο που είχε μεγάλη σημασία για τους Αθηναίους. Το παράδειγμα του Κρέοντα θα ήταν και ένα μάθημα πώς να σέβονται οι Αθηναίοι τους νεκρούς τους από τον πόλεμο σε αντίθεση με τους ασεβείς Θηβαίους. Ξέρουμε βέβαια ότι η τραγωδία του Σοφοκλή αναφέρεται σε παλιά χρόνια και δεν είμαστε βεβαίοι αν τότε υπήρχε κάποιος νόμος που παραβίαζε ο Κρέοντας. Όμως αν πούμε ότι το έθιμο αυτό υπήρχε, τότε σίγουρα ο Κρέοντας ήταν παραβάτης και αυτό προκαλούσε δυσaráσκεια εναντίον του. Η Αντιγόνη αντίθετα που έθαψε τον αδελφό ακολουθούσε τον πατροπαράδοτο νόμο που ήταν αναγνωρισμένος από όλους τους ανθρώπους. Ο Επιτάφιος λόγος δείχνει ότι σωστά θάφτηκε ο Ετεοκλής, όμως με τον ίδιο τρόπο έπρεπε να ταφεί και ο ο Πολυνείκης. Η πόλη δεν έπρεπε να διακρίνει ανάμεσα στους σκοτωμένους νεκρούς της από τον πόλεμο.

Από τον τάφο του νεκρού στρατιώτη Δεξίλεω στον Κεραμεικό.

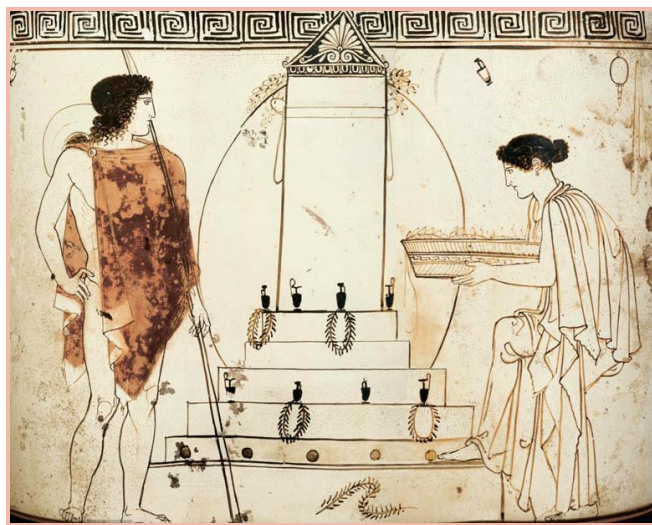
Εξάλλου όλοι οι νεκροί της πόλης παρουσιάζονται γενναίοι, αφού έπεσαν πολεμώντας για την πατρίδα τους. Δεν υπήρχε διαφορά ανάμεσα στους γενναίους και δειλούς. Αυτό το τονίζει και ο Λυσίας στον [Επιτάφιο](#) του, όπου αναφέρει ότι “οι προκείμενοι νεκροί είχαν οργώσει κυριολεκτικά στεριά και θάλασσα και παντού και σε όλους τους ανθρώπους αυτοί που πενθούν τις δικές τους συμφορές εξυμνούν τις αρετές τους”. Μάλιστα προσθέτει ότι οι Αθηναίοι παλιά “με τη γνώμη ότι είναι κοινές οι τύχες όλων των ανθρώπων στον πόλεμο”, είπαν στους Θηβαίους να θάψουν τον Πολυνείκη και να μην τον αφήσουν άταφο. Όπως δείχνουν οι Επιτάφιοι λόγοι, του Θουκυδίδη, του Λυσία και του Δημοσθένη, οι Αθηναίοι ήταν ευαίσθητοι στην ταφή των νεκρών και θεωρούσαν ιεροσυλία να μη θάβει κάποιος τους νεκρούς του. Γι’ αυτό και έκαναν εκστρατεία εναντίον των Θηβαίων για να τους δώσουν ένα καλό παράδειγμα.

κρατήρας που απεικονίζει κηδεία πολεμιστή (745-740 π.Χ.)

Στην Αντιγόνη βέβαια δεν αναφέρεται ότι οι Αθηναίοι τιμώρησαν με πόλεμο τους Θηβαίους. Αναφέρεται μόνο η απόφαση του Κρέοντα να αφήσει άταφο τον Πολυνείκη, θάβοντας μόνο τον υπερασπιστή της πόλης της Θήβας, τον Ετεοκλή. Επομένως αυτό που αναφέρει ο Λυσίας για τον πόλεμο μπορεί να έγινε λίγο αργότερα. Μπορεί βέβαια να ήταν απλά μια παλιά ιστορία που την έλεγαν οι Αθηναίοι για να δικαιολογήσουν την ευσέβεια που έδειχναν οι ίδιοι απέναντι στους νεκρούς της πόλης τους.

Την ίδια άποψη με τον Λυσία έχει και ο Δημοσθένης που τονίζει τη γενναιότητα και την αρετή των νεκρών από τους πολέμους. Αυτός βέβαια προσθέτει οι νεκροί δεν ήταν μόνο γενναίοι αλλά και σαν άνθρωποι γενικότερα ήταν καλοί με καλή καταγωγή και σωστή ανατροφή. Στους επιταφίους λόγους όλοι οι πολεμιστές είχαν την ίδια αρετή κάπως έμφυτη. Βέβαια υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην ιστορία και στην τέχνη. Όμως υπάρχει μια μεγάλη διαφορά ανάμεσα σε αυτό που γίνεται στην Αντιγόνη και σε αυτό που περιγράφεται στους επιταφίους λόγους. Στην τραγωδία υπάρχει παράβαση αυτού που γίνεται στους επιταφίους λόγους. Η πράξη του Κρέοντα για τον Πολυνείκη είναι αδικαιολόγητη.

Προσφορές σε τάφο πολεμιστή, που παρακολουθεί και όρθιος τη σκηνή (440 π.Χ.)